

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Говоровська О.О.,

*кандидат філософських наук, докторант кафедри історії науки і техніки
Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г.С. Сковороди
(м.Переяслав-Хмельницький, Україна)*

This article discusses the transformation processes that have taken place in higher education over the last decade. The process of globalization of higher education, the process of convergence of national systems of European dictated by the objective of social and economic necessity of internationalization in the form of "international education". The strategic priorities of education for the formation of a multi-national model of continuing education that is integrated into the global educational community and meets the needs of the individual and society. Considered directions of research integration and its role in modern society. as examples of the biggest projects to determine the probable ways of international cooperation in education.

Keywords: *transformation of higher education, the Bologna process, technological progress, international education, multi-level education, international programs, UNESCO, Tempus Visegrad Fund.*

Сьогодні людство зіткнулось з глобальними проблемами, які визначили перспективи подальшого стабільного розвитку країн, залежні від спільних дій у вирішенні політичних, соціальних, економічних і духовних проблем. В першу чергу вони пов'язані з науково-технічним прогресом, що забезпечує перехід суспільного виробництва на якісно новий рівень. Завдяки досягненням мікроелектроніки в пострадянський період технічний прогрес зазнав якісних змін, викликавши вибух комп'ютерної революції і нововведення не тільки у виробництві, але і в інших сферах життя. Нові умови вимагають від людей високого освітнього та професійного рівня як необхідної умови адаптації до нових ситуацій. Професійність, здоров'я, стійка психіка та рівень загальної культури створюють умови для підвищення продуктивності виробництва. Формується новий інформаційний простір, який має значний вплив на економічний і соціальний прогрес. Якщо в економічній сфері інформація набуває властивостей товару, в соціальній сфері перетворюється у вирішальний фактор у житті, в політичній – створює умови для обміну думками, то в області духовного життя вона формує норми і цінності, необхідні для співжиття у суспільстві. Зважаючи на це, одним із головних та перманентних завдань в системі вищої освіти є підвищення якості загальноосвітньої, гуманітарної та професійної підготовки майбутніх фахівців. Значний поштовх в напрямі активізації роботи із забезпечення високої якості освіти відбувся після приєднання національної системи вищої освіти до Болонського процесу (19 травня 2005 року у норвезькому місті Берген, на конференції міністрів освіти країн Європи), який по суті є процесом європейських реформ, спрямованих на створення єдиної Зони європейської вищої освіти. У спільній декларації, прийнятій на конференції, було зазначено, що якість вищої освіти є наріжним каменем у створенні загальноєвропейського простору вищої освіти.

Подальший розвиток ця теза отримала в комюніке «Болонський процес 2020 – Європейський простір вищої освіти в новому десятиріччі» (Бельгія, Люмен,

29.04.2009 року), в якому наголошено, що вища освіта має відігравати провідну роль, аби успішно протистояти сучасним викликам і сприяти соціальному розвитку. Для цього інвестиції у вищу школу слід вважати найбільшим пріоритетом. Важливо, щоб вища школа мала необхідні ресурси й інституційний потенціал для виконання всіх своїх завдань, серед яких, зокрема підготовка до професійної кар'єри та активного і відповідального життя в демократичному суспільстві, створення і підтримання бази новітніх знань, заохочення до наукових досліджень та інновацій. Вдосконалення і гарантування якості вищої освіти має бути першочерговим завданням для вищих навчальних закладів в період до 2020 року.

Від якості освіти у вирішальній мірі залежать темпи технологічного, економічного, політичного прогресу, стан культури і духовності в суспільстві, а також, безумовно, благополуччя всього людства. Авторитет країн у сучасному світі визначається інтелектуальним потенціалом. За інформацією з деяких джерел, до 40% приросту валового національного продукту найбільш розвинені країни світу одержують за рахунок ефективної системи освіти. З економічної точки зору інвестиції в розвиток освіти окупаються найбільш швидко: за оцінками американських експертів, один долар витрат у системі освіти дозволяє отримати три-шість доларів прибутку.

У всьому світі освіта має безпосереднє відношення до прав людини і тому повинна отримувати пріоритет при розподілі національних ресурсів, визначати розвиток творчих здібностей людини, особливо, зважаючи на те, що рівень цивілізації і місце держави в сучасному світі визначається рівнем освіченості її громадян. Освіта створює передумови не тільки для повного втілення індивідуальних прав, але і для розуміння і поваги до прав інших.

Сьогодні освіта, як й інші процеси життєдіяльності світового соціуму, знаходиться під впливом глобалізації. Глобалізація є багатогранним процесом, який зачіпає всі сторони життя суспільства, всі країни і континенти, людей різних рас, національностей і віросповідань. Тому освіта також не могла лишитись осторонь цього процесу. На прикладі України можна бачити, наскільки велика сьогодні та сила, яка діє в світовому масштабі. Наша країна з 2005 року приєднана до Болонського процесу, який є однією з багатьох форм глобалізації, такий же, як світові ринки і світові ЗМІ.

Глобалізація вищої освіти як інтеграційний процес зближення національних систем освіти, продиктований об'єктивними соціально-економічними процесами інтеграції, узвичаїв освітньо-організаційне явище інтернаціоналізації у формі «міжнародної освіти». На пропозицію деяких російських науковців, в поняття «міжнародна освіта» включають три ознаки:

- 1) ідею новизни освіти;
- 2) концепт її соціально-адаптивної призначеності;
- 3) концепцію полікультурної взаємодії.

Відповідно до цього науковці визначають термін «міжнародна освіта» як комплекс освітніх та виховних заходів, спрямований на досягнення молодими людьми усвідомлення глобальної взаємозалежності всіх процесів і явищ на Землі, на рівність освітніх можливостей, формування знань і умінь, навичок, необхідних для життя і діяльності у міжнародному співтоваристві.

У концептуальному і ціннісно-орієнтованому значенні «міжнародна освіта» виділяється: по перше, гуманістичним принципом освіти, що відображається «особистісно-централізованим підходом» у визначенні змісту і технологій на-

вання; також цільовим завданням, що обирає формування творчої, діючої особи, а ще – визначає вибір технологій для забезпечення цілісності, всебічності, інтегрованості знань, міждисциплінарного зв'язку змісту, проблемну загостреність і конструктивно-творчу орієнтацію вищої освіти. Не менш важливим є те, що під впливом «міжнародної освіти» формується почуття причетності й приналежності до світової спільноти, знання і повага до цілей, цінностей інших культур, готовність до активних дій щодо пропаганди універсальних цінностей. Отже, концепція «міжнародної освіти» базується на ідеї особистісно-орієнтованого розвиваючого навчання, міжкультурно-комунікативної дидактичної спрямованості, інтегрованої та міждисциплінарної організації структури навчального процесу та його змісту, гуманістичної і соціально-громадянської ціннісної орієнтації. Підсумовуючи, можна додати, що освіта покликана забезпечувати високі академічні стандарти і всебічний розвиток інтелектуального потенціалу студентів, і незважаючи на те, що зазначені процеси ще не є системними і достатньо апробованими, тим не менш сучасні глобалізаційні процеси набувають поширення у сфері вищої освіти.

Основним завданням державної освітньої політики щодо розвитку міжнародного співробітництва є здійснення комплексу заходів зі створення цілісної системи міжнародних зв'язків у галузі освіти, які охоплюють як міжнародний, так і вітчизняний ринки освітніх послуг. При цьому в якості одного з пріоритетів визначено сприяння національним освітнім установам в розширенні експорту освітніх послуг шляхом започаткування діяльності шкіл міжнародного типу, ініціювання спільних наукових досліджень, запрошення на навчання іноземних студентів. Найпоширеніша форма інтернаціоналізації вищої освіти – створення можливостей для мобільності студентів: виїзд певного числа студентів для навчання за кордон. Мобільність студентів стимулюється різними державними та регіональними програмами. Багато країн укладають двосторонні і багатосторонні угоди в цій галузі. Студентський обмін розглядається як потужний засіб розвитку загальноєвропейського ринку фахівців і кваліфікованих працівників.

Програми студентської та викладацької мобільності розвиваються з метою стимулювання інтернаціоналізації навчальних планів, тобто впровадження змін у навчальні плани і програми як вищих навчальних закладів в цілому, так і окремих факультетів, що встановили партнерські стосунки і активно співпрацюють у цьому напрямі.

Ефективною формою інтернаціоналізації вищої освіти також є створення вітчизняними навчальними закладами закордонних філій, які працюють за планами і програмами базового закладу та повністю дотримуються його вимог щодо якості освітніх послуг, навчально-методичного забезпечення, бібліотечного та інформаційного супроводу. Ця тенденція свідчить про позитивні зрушення в процесі інтернаціоналізації від попиту до пропозиції. Якщо країна, в якій розташована філія, юридично визнає іноземний диплом, то студенти можуть навчатися за програмою іноземного вузу від початку і до самого випуску.

Важливим підтвердженням об'єктивної тенденції щодо забезпечення рівного доступу до різних систем освіти, зняття кордонів для визнання еквівалентності дипломів, гармонізації систем освіти через запровадження міжнародних стандартів стали Сорбонская і наступна Болонська декларації. Питання інтернаціоналізації і якості вищої освіти тісно пов'язані, оскільки з самого початку вважалося, що процес інтернаціоналізації і вихід вузів на міжнародний ринок сприяє підвищен-

ню якості освіти. Наведені вище форми міжнародної інтеграції, як відзначають дослідники сучасних процесів глобалізації, характерні, в першу чергу, для основної і повної вищої та післядипломної освіти.

З метою пошуку нових можливостей і результативності інтернаціоналізації вищої освіти Всесвітня Освітня Організація, що має консультативний статус у ЮНЕСКО і Раді Європи, започаткувала програму «Міжнародний бакалаврат». По завершенні курсу навчання за цією програмою присуджується кваліфікаційний ступінь «міжнародного бакалавра» і сертифікат, що засвідчує отримання середньої освіти міжнародного рівня.

Програми «Міжнародного бакалаврату» завдяки своїй різноманітності знаходять своє застосування майже у всьому світі. Відповідно її цільові орієнтири формуються наступним чином: «Організація «Міжнародний Бакалаврат» прагне за допомогою комплексної програми навчання і суворой атестаційної системи допомогти навчальним закладам розвивати таланти молодих людей і навчити їх застосовувати досвід, отриманий в аудиторії, в повсякденному житті». Наукова вимогливість і високі академічні стандарти, цінності, що транслюються будь-якою системою освіти, властиві також і для програми навчання Міжнародного бакалаврату. Але, крім цього, значне місце займають ідеали взаєморозуміння і високої моралі, які повинні бути притаманні громадянам у глобалізованому світі. Таким чином, студенти набувають навичок критичного сприйняття реальності, вчать вчитися, стають підготовленими учасниками подій як локального, так і міжнародного масштабів, поділяють загальнолюдські цінності, не упускаючи при цьому вивчення особливостей різних культур і відносин, які збагачують життя людей.

Ще одна суто освітня велика програма «Освіта, підготовка кадрів і суспільство» об'єднує заходи та дослідницькі проекти, що стосуються головних аспектів взаємодії між діяльністю у галузі освіти і процесами, що відбуваються у суспільстві: освіта й економіка; освіта й проблеми її соціальної адаптації; освіта і сфера праці; освіта і культура; освіта, наука і техніка; освіта і комунікація; освіта і спорт. Оцінюючи діяльність ЮНЕСКО в галузі освіти, і зокрема в галузі ліквідації неписьменності, необхідно зазначити, що вона досить ефективна, хоч і є локальною за своїм характером.

Ще одним прикладом міжнародних програм є «Темпус», вона підтримує мобільність вищих навчальних закладів як з країн Європейського Союзу, так і за його межами. Ця програма заснована в 1990 році з метою максимально збалансованого співробітництва та вдосконалення систем вищої освіти в державах-членах ЄС і країнах-партнерах. На сьогоднішній день у програмі беруть участь представники багатьох країн, зокрема: 27 держав-членів ЄС; 5 країн Західних Балкан – Албанії, Боснії і Герцеговини, Чорногорії, Сербії, Косово; 6 країн Східного регіону сусідства – Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдови, України; Російської Федерації; 10 країн Південного регіону сусідства – Алжиру, Єгипту, Ізраїлю, Йорданії, Лівану, Лівії, Марокко; території Палестинської автономії – Сирії, Тунісу; 5 країн регіону Центральної Азії – Казахстану, Киргизстану, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану. «Темпус» підтримує модернізацію системи вищої освіти та створює простір для співпраці в країнах-партнерах ЄС через університетські проекти. Також програма спрямована на добровільне наближення систем вищої освіти в країнах-партнерах до здобутків розвитку вищої освіти в державах-членах ЄС і додатково пропагує підхід міжлюдської співпраці. В основу програ-

ми покладено усвідомлення важливої ролі вищих навчальних закладів в процесі соціального, економічного та культурного розвитку, які є джерелами спеціальних знань, людських ресурсів і центрами підготовки нової генерації лідерів. Проекти програми «Темпус» користуються попитом і серед вищих навчальних закладів України.

Серед 53 українських університетів, що брали участь у проектах «Темпус» 2012 року, 15 – не брали участі в останніх проектах програми, а 8 є взагалі новачками. Цього року, на відміну від минулих, українські вищі навчальні заклади беруть участь в найбільшій кількості проектів (5-6 проектів). Серед таких активних учасників можна відзначити Сумський державний університет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені Івана Франка, Національний університет «Львівська політехніка», Донецький національний університет економіки та торгівлі імені М. Туган-Бароновського, Національний технічний університет нафти та газу, Севастопольський національний технічний університет, Харківський національний технічний університет, Київський національний університет будівництва та архітектури та багато інших.

Не менш цікавими в плані розвитку та налагодження освітньої системи нашої країни у відповідності до вимог Болонського процесу є програми міжнародного Вишеградського Фонду. Цей фонд є міжнародною організацією, заснованою 9 червня 2000 р. у м. Братислава. Його засновниками є уряди країн Вишеградської групи (V4) – Чехія, Угорщина, Польща і Словаччина. Вишеградський фонд співпрацює з країнами Східної Європи через здійснення чотирьох грантових програм та кількох університетських програм, спрямованих на підтримку культурних, наукових та освітніх проектів, сприяння молодіжним обмінам і надання стипендій за програмами мобільності. У 2012 році бюджет фонду, який складається із внесків урядів країн Вишеградської групи, дорівнював 7 мільйонам євро. Програми, які впроваджує фонд, здатні посилити співробітництво між нашою країною та країнами ЄС на підставі вивчення позитивного досвіду та впровадження ефективних та налагоджених освітніх програм спільно з закордонними колегами.

Деякі українські навчальні заклади вже співпрацюють з Вишеградським фондом, зокрема Запорізький національний університет та Національний університет біоресурсів України. Останній співпрацює в рамках проекту "Сталий розвиток в аграрному секторі країн Вишеградської четвірки та співпрацюючих регіонів", який стартував 15 серпня 2011р. і метою якого є заснування Вишеградської асоціації університетів як спільної дослідницької та освітньої платформи, що дозволить вивчати та реалізовувати питання сталого розвитку в аграрному секторі країн Вишеградської групи та співпрацюючих регіонів (Словенія, Україна, Болгарія, Австрія, Киргизька Республіка, Російська Федерація, Хорватія). В рамках цього проекту проводяться освітянські і наукові заходи, які сприяють диверсифікації джерел знань і практичного досвіду для студентів і дослідників, розробляються концепція створення спільних наукових ступенів та університетських програм, які беруть участь у проєкті.

Програми оцінювання підвищення якості освіти у вищих навчальних закладах, у відповідності до умов Болонської декларації, пропонує Європейська Асоціація Університетів (European University Association — EUA). Її основним напрямом є програма акредитації вищих навчальних закладів, яка складається з двох етапів: перший – навчальний заклад самостійно проводить оцінку за методикою,

яку пропонує ЄАУ, другий – асоціація залучає групу незалежних експертів (які посідають або посідали високі керівні посади в європейських освітніх установах), задачею яких є формування звіту із рекомендаціями для даного навчального закладу. Асоціація пропонує кожні два роки повторювати процес такої оцінки та контролювати процес впровадження рекомендацій і отриманих результатів. На жаль участь українських навчальних закладів у цій програмі відбувається досить інертно, особливо зважаючи на те, що вимагає готовності до змін не тільки від навчального закладу, а також і від державних органів управління освітою, рекомендуючи, наприклад: впроваджувати і активізувати передові наукові дослідження у закладах освіти, які мають стати основою університетської підготовки, вводити системи загальноєвропейських наукових ступенів, формувати нові системи підвищення кваліфікації та перепідготовки, що задовольняла б потреби ринкової економіки, зменшувати розрив між сферою освіти та ринком праці та інше. В такому контексті навчальний заклад самостійно не спроможний коригувати та впроваджувати рекомендації, надані ЄАУ, тому доцільно розглядати такі проекти як елементи інтернаціоналізації системи освіти країни взагалі.

Досить великою популярністю користуються програми Центру документації освіти в Європі (Documentation centre for education in Europe) та програми Ради з культурного співробітництва (Council for cultural cooperation), основним напрямом діяльності яких є вирішення проблем, пов'язаних із взаємознанням документів про освіту у країнах Європейського континенту, з різноманіттям Європейських освітніх систем та проблем, які виникають при підготовці молоді до вищої освіти та отримання професій, до світу праці і мобільності. В Україні попитом користуються основні проекти згаданих центрів – п'ять великих проектів зі шкільної освіти, чотири – з організації вищої освіти та педагогічних досліджень. „Побудова університету завтрашнього дня: політика і практика вищої освіти в Європі”, „Вища освіта для демократичного суспільства” та ін Міжнародні програми в галузі вищої освіти: ERASMUS (обмін студентами різних країн), FORCE (продовжене навчання), PETRA (базове навчання), COMMET (співробітництво між університетом і бізнесом), EUROTECHNET (сприяння професіям, пов'язаним з технологічними інноваціями), PHARE (розвиток дистанційної освіти), LINGUA (мовна підготовка).

Започаткована Євросоюзом стратегія є як орієнтиром, так і викликом для України, особливо зважаючи на те, що реальна мобільність освіти продовжує мати велике значення, вона починає розглядатися як один з елементів інтернаціоналізації. Зростаючого значення набуває така освітня практика, за якої мобільність здійснюється у віртуальному просторі або коли метою є створення міжнародних умов для обміну ідеями. Приєднання української наукової спільноти до використання згаданих міжнародних освітніх проектів та програм значно спростило б та допомогли нашій країні в процесі євроінтеграції, а також, безумовно, вирішили б низку важливих для освітніх закладів питань, зокрема: прискорення процесу інтеграції університету в міжнародний академічний простір зі збереженням і подальшим розвитком наукових напрацювань та їх застосуванням у міжнародних програмах та проектах; створення умов для поступового переходу до принципів та стандартів Болонського процесу; зміцнення позицій на світовому та національному ринках навчальних послуг; забезпечення доступу до інформаційних джерел кращого світового досвіду у галузі організації навчальної, дослідницької роботи, розвитку студентського самоврядування, встановлення ефективних взаємозв'язків

з бізнесом та його ефективне використання в повсякденній практиці; залучення університету до міжнародних навчальних і науково-дослідницьких проєктів; використання міжнародних ресурсів для реалізації університетських навчальних та науково-дослідних програм.

Список використаних джерел

1. Журавський В.С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти / В. С. Журавський, М. З. Згуровський. – К., 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.uipa.kharkov.ua/library/Documents/BolonProz/1/gol_prins.htm.
2. Електронна бібліотека у сфері освіти, ЮНЕСКО: діяльність в сфері освіти. – Київ, 2012р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kimo.univ.kiev.ua/MOrg/36.htm>.
3. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В.С.Журавський. – К.: Вид. дім "Ін Юре", 2003. – 416 с.
4. Концепція гуманітарного розвитку України (проєкт). Всеукраїнський форум інтелігенції, Київ, 28 березня 2008р. / Національний інститут стратегічних досліджень. – К., 2008. – 34 с.
5. Рейтинг університетів України III, IV рівнів акредитації Топ-200 Україна у 2012 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euroosvita.net/index.php/?category=7&id=1661>.
6. Сайт Національного Темпус-офісу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tempus.org.ua/>.
7. Сайт Міжнародного Вишеградського Фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visegradfund.org/>.